

TOMÁŠ MANGEL

STARONOVÝ NÁLEZ LATÉNSKÉHO MEČE Z MILOTIC, OKR. HODONÍN

Při revizi sbírkových fondů východočeských muzejních institucí byl v depozitáři Městského muzea v Hořicích objeven starý nález laténského meče, pocházející z Milotic u Kyjova. Nejspíš právě kvůli značné vzdálenosti místa akvizice a místa nálezu unikalo uvedené militarium až doposud hlubšímu badatelskému zájmu. Článek se zabývá rekonstrukcí nálezových okolností a vyhodnocením uvedeného předmětu, který je dalším z celé řady dokladů osídlení jihovýchodní Moravy v období LT B1–C1.

doba laténská – období plochých pohřebišť – Morava – militária

A rediscovered La Tène sword from Milotice, Hodonín District. During a revision of museum collections in East Bohemia an old find of a La Tène sword from Milotice near Kyjov was rediscovered in the depository of the Municipal Museum of Hořice. It is most probably due to the considerable distance between the findspot and the place of acquisition that the above militarium has so far escaped a more detailed examination by researchers. The paper deals with a reconstruction of the find context and the evaluation of the object under review, which represents another piece of abundant evidence of settlement in Southeast Moravia during LT B1–C1.

La Tène Period – period of flat burial grounds – Moravia – militaria

Během studia laténského materiálu uloženého v depozitářích východočeských muzeí byl před nedávnem učiněn překvapující objev. Ve sbírkovém fondu Městského muzea v Hořicích je pod př. č. 2192 zapsán laténský meč nalezený v Miloticích, okr. Hodonín. Vzhledem ke značné vzdálenosti, která dělí místo nálezu od místa jeho uložení, vzdušnou čarou cca 225 km, i vzhledem k dalším ne zcela příznivým okolnostem tento artefakt doposud unikal hlubší badatelské pozornosti. Existence meče byla zcela nepochybně známa např. J. Filipovi, který během druhé světové války prováděl revizi hořické sbírky. Nálezem se ovšem dále nezabýval a nezařadil jej ani do své syntézy středoevropského laténu (*Filip 1956*). Stalo se tak nejspíše z důvodu nejednoznačného určení naleziště, způsobeného

2138	Ukazka železná nálezem 2011 Léon Blumet okružní 2011	Sabrový 10. října první J. Fener idem a Hana 21. 1849 Schleiden-Karaborn 21. 1866. Senařské 20. 18.	2138
2141	Karel Tvarůžek c. k. adj. kraj. soudu v Jihlavě př. 17. 1889. Hlavě voda a hlině vektu	Železný meč z no. 1889 d. 1892 v. 10; 11. 12. 1889 „Cervanů“ časově na Jnem v. 1889 a hlině vektu. - 1889. v. 10. 1889. R. 1889. 1889. 1889. oceněná 1889. 1889. 1889. 1889. 1889. 1889. 1889. 1889.	2141
2142			2142
2143			2143
2144			2144
2145			2145

Obr. 1. Zápis v původní evidenci sbírkového fondu Městského muzea v Hořicích, související s mečem z Milotic, okr. Hodonín.

ztíženou čitelností původního zápisu¹, ruku v ruce s tehdejší absencí jiných známých latěnských nálezů z katastrálního území Milotic².

Podle zápisu v původní evidenci hořické sbírky (obr. 1)³ byl uvedený meč nalezen „u Kyjova na Moravě /v / Miloticích v cihelny“⁴. Do sbírky tehdejšího Archeologického a musejního spolku v Hořicích jej odevzdal „Karel Tvarůžek, c. k. adj. kraj. soudu v Jihlavě“. Osobnost K. Tvarůžka (obr. 2) je spojena především s prací ve službách c. k. justice. Během své dlouholeté praxe vystřídal postupně několik působišť (např. Letovice, Kyjov, Jihlava, Bohumín, Brno aj.), v nichž se kromě výkonu povolání věnoval také rozvoji společenského života či osvětové a vlastivědné činnosti. Z evidenčního záznamu je patrné, že K. Tvarůžek milotický nález do Hořic odevzdal v době svého působení v úřadu soudního adjunkta v Jihlavě, který vykonával v letech 1889 až 1893⁵. Tomu rámcově odpovídá i výše přírůstkového čísla, které muselo být předmětu přiděleno nejpozději v průběhu roku 1892, kdy bylo ve sbírce zapsáno celkem 3800 „kusů“ (Zwieelhofer 1927, 20). Samotný nález pak byl nejspíše učiněn během předchozího Tvarůžkova pobytu v Kyjově, kde mezi roky 1880 a 1889 vykonával tutéž funkci

¹ Filipovy záznamy, pravděpodobně vzniklé během zmíněné revize, nejsou dnes k dispozici. Jeho determinace se ovšem dochovaly v rámci mladší kartotéční evidence vytvořené v průběhu 60. let, ve které je u př. č. 2192 jako naleziště uvedeno pouze „u Kyjova na Moravě“. V jiné mladší kartotéční evidenci je pak lokalita zase označena během přepisu mylně vzniklým neexistujícím názvem „Mlatice“.

² Další latěnské nálezy byly na k. ú. Milotice učiněny až v roce 1962 (Ludikovský 1963), tedy šest let po vydání Filipovy syntézy (Filip 1956).

³ Hlavní (přírůstkový) katalog, čís. 1–5000, červen 1887 až 20. 8. 1925 (uloženo v Městském muzeu v Hořicích).

⁴ Příčina gramaticky nesprávného zápisu ani význam užití závorek nejsou zřejmé.

⁵ Osobní spis K. Tvarůžka, uložený původně v Moravském zemském archivu v Brně (dále jen MZA), byl v roce 1980 skartován. Informace týkající se jednotlivých změn Tvarůžkova pobytu byly sestaveny dle jeho žádosti o přeložení a k nim přiložených kvalifikačních tabulek (uloženo v MZA, fond C 6 Vrchní soud Brno, I. manip., fascikl 652 (rok 1889) a 661 (rok 1893). Za informace děkuji J. Fasarové.

Obr. 2. Karel Tvarůžek na fotografii z roku 1890. Vlastivědné muzeum Kyjov, inv. č. C 15.

jako později v Jihlavě. Vyloučit ovšem nelze ani variantu, že mu byl meč předán až dodatečně, po odchodu na nové působiště. K objevu uvedeného militaria ovšem nejspíš nedošlo před rokem 1887, kdy K. Tvarůžek v dopise adresovaném členům Vlastenec-kého spolku musejního v Olomouci uvádí v souvislosti s milotickou cihelnou pouze opakované nálezy (blíže nedatovaných) nádob a zároveň se pozastavuje nad absencí hrobů se zbraněmi v oblasti Kyjovska (*Tvarůžek 1887, 163–164*).

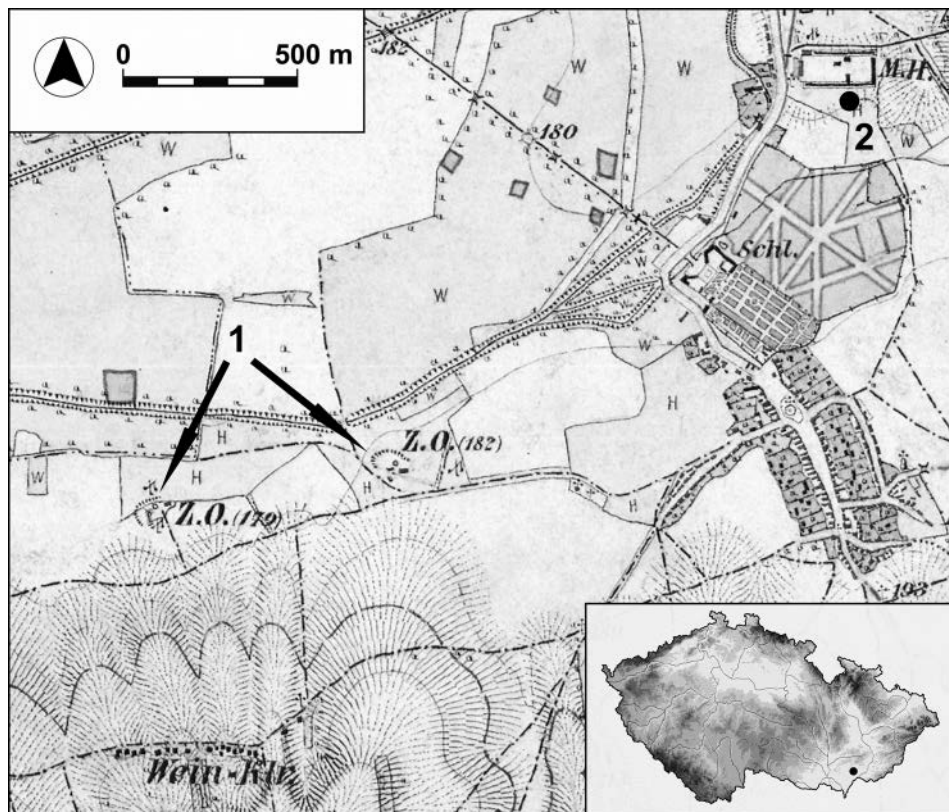
Jak je uvedeno výše, nález milotického meče byl podle hořické muzejní evidence učiněn buď přímo v milotické cihelně, nebo v jejím (relativně těsném) sousedství. Tuto informaci je možno vztáhnout k jednomu ze dvou prostorů vytěžených v souvislosti s dobýváním cihlářské hlíny, které jsou zachyceny na mapě III. vojenského mapování z roku 1882 (obr. 3: 1). Obě těžební jádra, ležící západně od obce, dělí vzdálenost

cca 800 m. Západnější z cihelen, tzv. Panská, byla zachycena již na povinném císařském otisku stabilního katastru z roku 1827⁶ a v provozu byla s krátkou přestávkou ještě minimálně v roce 1919 (*Kundratová 2009, 20, 27*). Východnější situovaný těžební prostor je mladší, vznikl někdy mezi léty 1873 a 1882⁷. Dobu ukončení exploatace se zjistit nepodařilo.

Zachovalá část železného meče (obr. 4) je cca 67 cm dlouhá, její maximální šíře dosahuje hodnoty 4,2 cm. Čepel dochovaná v délce cca 61,5 cm je zesílena středovým žebrem o maximální síle 0,8 cm. Řapí ani hrot není vzhledem k charakteru poškození jednoznačně identifikovatelný. S ohledem na průběh pravého, méně poškozeného ostří se snad lze domnívat, že řapí, v tomto případě částečně

⁶ Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, dostupné na <http://archivnimapy.cuzk.cz>, přístup 27. 8. 2013.

⁷ Uvedené časové rozmezí je stanoveno na základě porovnání indikační skici Milotice z roku 1873 (MZA, sign. MOR153718730, dostupné na www.mza.cz/indikacniskici, přístup 14. 8. 2012) a III. vojenského mapování (1:25 000, mapový list 4458_2; dostupné na <http://oldmaps.geolab.cz/>, přístup 14. 8. 2012).

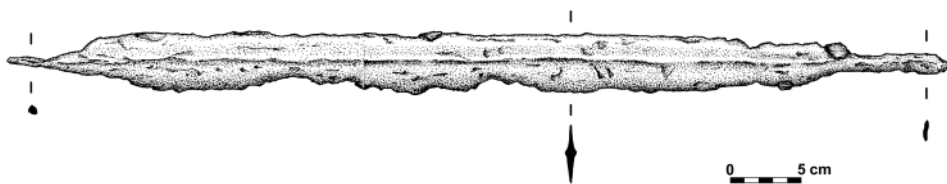

Obr. 3. Milotice, okr. Hodonín. Výřez z mapy III. vojenského mapování (měřítko 1:25 000, list 4458_2) s vyznačenými polohami s doklady laténské komponenty. 1 – potenciální polohy nálezu laténského meče; 2 – poloha hrobu narušeného v roce 1962 (podle Šráčková – Ludikovský 1962; 3rd Military Survey, Section No. 4458_2, Austrian State Archive, Military Archive, Vienna; Laboratoř geoinformatiky, Univerzita J. E. Purkyně, <http://www.geolab.cz>; Ministerstvo životního prostředí ČR, <http://www.env.cz>).

odlomený (zachovalá délka cca 5,5 cm), je na obrázku umístěn vlevo. Po obvodu čepěle jsou místy ojediněle patrné drobné pozůstatky železné plechové pochvy. Celý povrch artefaktu je postižen práškovou korozí⁸.

Blíže časové zařazení nálezu ztěžuje, vedle jeho značného poškození, také absence chronologicky diagnostických součástí pochvy. Jedinou oporou tak zůstává přítomnost středového žebra na čepeli. Tento znak je charakteristický pro meče z období plochých pohřebišť, přičemž vyskytovat se může již na mečích z kontextu stupně LT A (srov. Sankot 2003). V období LT C postupně roste obliba mečů s hladkou čepelí čochovitého průřezu, které od LT C2 naprosto převládají

⁸ Za klasifikaci charakteru koroze děkuji M. Rakové.

Obr. 4. Milotice, okr. Hodonín. Laténský meč ze sbírky Městského muzea v Hořicích. Kresba M. Pleska.

(Brunaux – Lambot 1987, 120–121; Horák 2011, 79–85). S ohledem na dosavadní absenci moravských nálezů bojovnických hrobů jednoznačně datovaných do časně laténského období⁹ je příslušnost meče do období LT A značně nepravděpodobná. Nález z Milotic tak můžeme rámcově zařadit do období plochých pohřebišť LT B1–C1.

Informace o nálezovém kontextu meče nebyly bohužel detailněji zaznamenány. Vzhledem k charakteru zachování artefaktu, jehož poškození bylo nejspíš způsobeno až transformačními procesy po vyřazení z živé kultury, lze uvažovat o jeho uložení v rámci bojovnické hrobové výbavy. Zcela vyloučit ovšem nelze ani další možnosti.

Oblast Kyjovska, odkud nález pochází, byla v období plochých pohřebišť intenzivně využívána. Nejblíže položený hrobový nález, učiněný v roce 1962 jižně od milotického statku (*Ludikovský 1963*), je lokalizován cca 2000 m severovýchodně (obr. 3: 2). V rámci širšího okolí jsou doklady existence plochých pohřebišť známy, např. ze Bzence (*Filip 1956, 394*), Kyjova (*Meduna 1980, 154*), Mistrína (*Dohnal – Ondruš 1964; Filip 1953*), Netčic (*Ludikovský 1972*), Svatobořic (*Filip 1956, 408*), Šardic (*Filip 1956, 408; Měchurová 1992, 20*), Vlkoše (*Meduna 1980, 315*) či Vracova (*Filip 1956, 410*).

Význam doposud zcela neznámého nálezu laténského meče z Milotic spočívá především v demonstraci mnohdy naprosto nevypočitatelných osudů starších nálezů, jejichž odhalení bývá spíše dílem náhody či příznivé souhry okolností než výsledkem systematického studia. To, že byly do sbírek rozptýlených v širokém geografickém prostoru distribuovány předměty z již ve své době věhlasných nalezišť, není nikterak překvapující (např. *Čižmář 2011; Hlava 2011 aj.*). V mnoha případech se s obdobným jevem setkáváme také u „obyčejných“ artefaktů pocházejících z nalezišť naprosto „běžných“. Ač je zřejmé, že v těchto případech sehrály hlavní roli důvody starožitnické a sběratelské, o konkrétní motivaci, jež provázela akvizice vzdálenými institucemi či soukromými sběrateli, nemáme mnohdy téměř žádné povědomí. Právě do této kategorie spadá i milotický meč.

⁹ Datování pouze předběžně publikovaného bojovnického hrobu z Netčic, okr. Hodonín (*Ludikovský 1972*), z jehož výbavy údajně pochází i certoská spona, se vzhledem k možnosti delšího přežívání některých variant tohoto artefaktu (*Filip 1956, 77–81; Teržan 1977, 433–434*) zatím nejvíce jako jednoznačné.

Vazba mezi dárcem K. Tvarůžkem a místem nálezů je zcela zjevná, zatím nám ovšem unikají konkrétní okolnosti jeho odevzdání do hořické sbírky. To ovšem nemění nic na skutečnosti, že se tento staronový nález stává dalším z celé řady dokladů osídlení jihovýchodní Moravy v období LT B1–C1.

Literatura

- Brunaux, J.-L. – Lambot, B. 1987:* Guerre et armement chez les Gaulois (450–52 av. J.-C.). Paris.
- Čižmář, M. 2011:* Nálezy ze stradonického oppida ve sbírkách Moravského zemského muzea v Brně, *Archeologie ve středních Čechách* 15, 475–483.
- Dohnal, V. – Ondruš, V. 1964:* Výzkum na laténském pohřebišti v Mistříně u Kyjova, *Archeologické rozhledy* XVI, 169–179.
- Filip, J. 1953:* Keltské pohřebiště v Mistříně a žeh u moravských Keltů, *Archeologické rozhledy* V, 332–336, 353–361.
- Filip, J. 1956:* Keltové ve střední Evropě. Praha.
- Hlava, M. 2011:* Addenda k tzv. duchcovskému depotu, *Archeologie ve středních Čechách* 15, 419–430.
- Horák, J. 2011:* Keltský meč v kontextu hrobových celků z Moravy. Opava (nepubl. magisterská dipl. práce na FPF SU v Opavě).
- Kundratová, M. 2009:* Velkostatek Milotice v letech 1916–1945. Brno (bakalářská dipl. práce na FF MU v Brně, http://is.muni.cz/th/216738/ff_b).
- Ludikovský, K. 1963:* Laténský kostrový hrob v Miloticích u Kyjova, *Přehled výzkumů* 1962, 49.
- Ludikovský, K. 1972:* Keltské pohřebiště v Nětčicích-Kyjově (okr. Hodonín), *Přehled výzkumů* 1971, 70–72.
- Meduna, J. 1980:* Die latènezeitlichen Siedlungen und Gräberfelder in Mähren (Katalog). *Fontes Archaeologiae Moraviae* XI. Brno.
- Měchurová, Z. 1992:* Archeologické nálezy z Moravy ve sbírkách prehistorického oddělení Přírodovědeckého muzea ve Vídni, *Zprávy České archeologické společnosti, Supplément* 13. Praha.
- Sankot, P. 2003:* Les épées du début de La Tène en Bohême. *Fontes Archaeologici Pragenses* 28. Pragae.
- Šráčková, E. – Ludikovský, K. 1962:* Milotice, okr. Hodonín. Laténský kostrový hrob. Nálezová zpráva, č. j. 1432/62, archiv AÚ AV ČR Brno.
- Teržan, B. 1977:* Certoška fibula, *Archeološki vestnik* XXVII, 317–536.
- Tvarůžek, K. 1887:* Z Kyjova, *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci* IV, 161–164.
- Zwiefelhofer, E. 1927:* Sbirky. In: Springer, J. (ed.), 40 let Archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší. Hořice, 20–23.

LATÈNEZEITLICHES SCHWERT VON MILOTICE, LANDKREIS HODONÍN – EIN ALTER FUND NEU ENTDECKT

Im Bestand des Stadtmuseums Hořice befindet sich unter der Neuerwerbungs-Nr. 2192 ein latènezeitliches Schwert von Milotice, Landkreis Hodonín [Göding], das bisher bei der Fachöffentlichkeit kaum Interesse weckte. Dem Eintrag in der ursprünglichen Bestandserfassung des Museums Hořice zufolge (Abb. 1) wäre dieses Exemplar an einer Stelle „bei Kyjov in Mähren in Milotice in der Ziegelei“ (ggf. „bei der Ziegelei“) aufgefunden und von Herrn Karel Tvarůžek, k. und k. Adjunkt des Kreisgerichts in Jihlava [Iglau] der Sammlung des damaligen Archäologischen und Museumsvereins geschenkt worden (Abb. 2). Aus dem Eintrag geht hervor, dass K. Tvarůžek den

Fund während der Ausübung seines Amtes als Adjunkt in Iglau (1889–1893) übergab. Dieser Tatsache entspricht auch die laufende Nummer, die dem Gegenstand spätestens Ende des Jahres 1892 zugewiesen worden sein mag. Die Entdeckung des Schwertes selbst dürfte irgendwann während des vorherigen Aufenthalts Tvarůžeks in Kyjov in den Jahren 1880–1889 erfolgt sein. Es kommt ebenfalls auch eine andere Variante in Frage – das Schwert könnte K. Tvarůžek erst nachträglich nach seinem Abgang aus dem Amt auf einen neuen Posten erhalten haben. Die Entdeckung dieses Gegenstandes ist jedoch wohl nicht vor 1887 zu datieren, denn diese Jahreszahl trägt K. Tvarůžeks Schreiben an die Mitglieder des Musealen Heimatvereins in Olomouc [Olmütz], in dem er in Zusammenhang mit der Miloticer Ziegelei nur wiederholte Funde von (näher nicht datierten) Gefäßen erwähnt. Die Fundstelle ist wahrscheinlich in einem von zwei Abbauorten zu suchen, die in der Karte der III. militärischen Kartierung vom Jahre 1882 eingezeichnet sind (Abb. 3: 1).

Der erhaltene Teil des eisernen Schwertes (Abb. 4) ist ca. 67 cm lang, die maximale Breite beträgt 4,2 cm. Die Klinge hat sich in einer Länge von ca. 61,5 cm erhalten, sie ist durch eine max. 0,8 cm starke Mittelrippe verstärkt. Eine eindeutige Bestimmung der Griffangel, bzw. der Spitze ist wegen der vorhandenen Beschädigung nicht möglich. Aus dem Verlauf der rechten, weniger beschädigten Schneide kann darauf geschlossen werden, dass sich die Griffangel (teilweise abgebrochen; die erhaltene Länge beträgt ca. 5,5 cm) in der Abbildung links befindet. An der Klinge entlang sind stellenweise winzige Überreste einer eisernen Blechscheide sichtbar.

Bezugnehmend auf die Absenz von chronologisch aussagekräftigen Bestandteilen des Schwertes kann das Exemplar nur generell in die Periode der flachen Gräberfelder (LT B1–C1) datiert werden. Es liegen uns leider keine Informationen über den Befundkontext vor. Der Erhaltungsgrad des Artefakts, dessen Beschädigung wohl auf die erst nach dem Ausscheiden aus der lebendigen Kultur erfolgten Verwandlungsprozesse zurückzuführen ist, lässt die Vermutung über seine Niederlegung im Rahmen der Grabausstattung eines Kriegers zu. Es können jedoch auch andere Möglichkeiten in Erwägung gezogen werden.

Der bislang unbekannt Fund des latènezeitlichen Schwertes von Milotice vermittelt uns Einsicht in die oftmals unvorhersehbaren Schicksale der älteren Funde, deren Entdeckung eher durch einen Zufall oder glückliche Fügung als durch systematische Forschungen gemacht wurde. Obwohl der Zusammenhang zwischen dem Stifter des Artefakts K. Tvarůžek und der Fundstelle offenbar ist, vermissen wir immer noch eine Begründung für dessen Schenkung gerade an die Hořicer Museumssammlung. Abgesehen davon stellt dieser „altneue“ Fund einen der weiteren Belege für die Besiedlung im südöstlichen Mähren in der Phase LT B1–C1 dar.

Abb. 1. Eintrag in der ursprünglichen Erfassung des Sammelbestands des Stadtmuseums Hořice, bezüglich des Schwertes von Milotice, Landkreis Hodonín.

Abb. 2. Karel Tvarůžek auf dem Foto vom J. 1890. Heimatkundliches Museum Kyjov, Inv. Nr. C 15.

Abb. 3. Milotice, Landkreis Hodonín. Karte der III. Militärkartierung – ein Ausschnitt (Maßstab 1:25 000, Blatt 4458_2) mit eingezeichneter Lage der latènezeitlichen Funde und Befunde. 1 – vermutete Lage des latènezeitlichen Schwertes; 2 – Lage des 1962 gestörten Grabes (nach Šrámková – Ludikovský 1962; 3rd Military Survey, Section No. 4458_2, Austrian State Archive, Military Archive, Vienna; Laboratoř geoinformatiky, Univerzita J. E. Purkyně, <http://www.geolab.cz>; Ministerstvo životního prostředí ČR [Umweltministerium der ČR], <http://www.env.cz>).

Abb. 4. Milotice, Landkreis Hodonín. Latènezeitliches Schwert aus dem Bestand des Stadtmuseums Hořice. Zeichnung M. Pleska.

Mgr. Tomáš Mangel
Katedra archeologie
Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové
náměstí Svobody 331
500 03 Hradec Králové
mangel@uhk.cz

